

cija kot nekdanja Podbevškova lirika in je uspela — prav tako kot vpriporitve g. Mraka — zavoljo radovednosti številnih ljudi, ki se pri nas za gledališče zanimajo.

Kdor bo hotel ustvarjati „novo gledališče“, ne bo smel biti le ambiciozen oboževalec gledališča in „desk, ki pomenjajo svet“, marveč bo moral biti umetnik, ki bo mnogo vedel in znal in ki bo imel v sebi tudi precejšnjo mero avtokritike. Sicer bo njegovo delo neodgovorno in nesmiselno, če ne celo škodljivo.

Burianov slog gledaliških vpriporitev je našel svojega zagovornika pri nas tudi v g. Borku. S knjigo „Osvobojeno gledališče“, ki je po avtorjevi izjavi namenjena amaterskim odrom, je hotel opozoriti na nekatera odkritja in prednosti vpriporitev t. im. osvobojenih in avantgardnih gledališč. V treh poglavjih: Prostor, Igralec, Predstava, skuša v impresionističnem slogu razviti nekaj misli o osvobojenem gledališču; manjka pa tem mislim najpreprostejše logične povezanosti in jasnosti. Knjižica dela vtis težje umljivega ekscerpta iz predavanj in knjig o gledališču. — Glavni smisel stvari je v poudarjanju potrebe po drugačni obliki gledaliških predstav, t. j. po drugačnih, nerealističnih sredstvih, s pomočjo katerih naj osvobojena gledališča vpriporjajo predstave; reflektorji, zavese i. pod. naj bi bili najvažnejša vprašanja novega gledališča. Pri tem dela g. Borko isto napako kot g. Sintič: ne gre mu za vsebino, za osrednjo idejo, ob kateri bi novo gledališče moglo rasti in se razvijati, marveč za slog neke vpriporitve ali bolje: za sredstva, ki jih je — skladno z vsebino svojih umetniških prizadevanj — uporabljal E. F. Burian. Pozablja pa, da more to drugo organsko rasti le iz prvega. Roža more rasti le iz semena. Če ni bilo semena, roža pa je, je ta prav gotovo iz papirja.

Poleg tega menim, da si s knjižico amaterski odri ne bodo mogli kdo ve kaj opomoči. Kdor hoče pri nas delati za amaterske odre, ne more mimo metode prizadevanj prof. Kureta, ki prenaša na naša tla francoski in nemški katoliški laični teater, pri čemer računa na krščansko idejo in katoliško miselnost, ki da je našemu človeku prešla v meso in kri. Kolikor ta predpostavka drži, je njegovo delo uspelo in imajo katoliški prosvetni domovi mogočnost delovanja v tem okviru.

Tako menim, da sta g. Sintič in g. Borko pri svojem delu za novo gledališče napačno usmerjena, da zastonj trošita sile: Vprašanje reformacije gledališča je vprašanje nove vsebine, to je, vprašanje harmonije med teatrsko klasiko in progresivnimi sodobnimi idejami, ne pa n. pr. vprašanje odrske osvetlitve. — Ne verjamem namreč, da se bodo izpremenili hišni prebivalci, če bomo hišo prebarvali.

frb

Polemika

MESTNE KNJIŽEVNE NAGRADE.

Podelitev mestne nagrade pesniku Grudnu in pripovedniku Prežihovemu Vorancu je vzbudila v krogu nestrpnih nejevoljo in ogorčenje, ki sta dobila svoj javni izraz v Slovenskem domu 9. febr. 1940 v članku z naslovom „Pripombe k podelitvi mestnih književnih nagrad“. Če se bom ukvarjal s tem člankom, ne bom storil tega zato, da bi branil pred očitki sestavka napadenega avtorja ali razsodišče ali mestno občino, in tudi ne, da bi zagovarjal Sodobnost ali svojega tovariša Borka ali sebe ali celo organizacijo, ki sva ju v razsodišču zastopala, marveč samo zato, da bi javnost opozoril, kaj skoraj neopaženo in nenadzorovano nastaja med nami, in da bi to novo miselnost, ki je nevarnejša od Pauschkove in Mahničeve, pred tisto javnostjo, ki ima v teh časih še nekaj svobodnega čuta za čast in za kulturo, pokazal v vsej njeni nečastni poniglavosti in napadalnosti hkrati.

Člankar v Slovenskem domu se pri svojem pisanju o podeljenih nagradah vede in gestikulira, kakor da brani najmanj usodo slovenskega naroda, če ne sploh vso zapadno

civilizacijo v naših krajih. Da, tako se vede in ta videz hoče vzbuditi. Kakšna pa je resničnost, ki se skriva za njegovim gestikuliranjem in v njegovih besedah, ki jih je treba stvarno in resno pregledati? Kakšna je nemaskirana podoba njegovega ogorčenja in rešenjstva?

Vsakomur, tudi temu člankarju, je jasno, da je pri prisojanju nagrad odločilna kakovost, književna vrednost del, ki so na izbiri. V svojem sestavku je načel to vprašanje: „Požganica je pri vseh svojih odlikah izrazito levičarsko-propagandno delo. Velik del njegovega zunanjega uspeha gre na račun dejstva, da ga je levičarska kritika, ki pri nas prevladuje, raztrobila kot mojstrovino... Lani so izšla slovenska dela, ki po čisti umetniški vrednosti propagandno „Požganico“ daleč presegajo (n. pr. Bevkove „Legende“). Če izpustim očitke o propagandnosti, h kateremu se še vrnem, je člankarjev ugovor prazna, z ničimer podprta trditev: ta in ta knjiga je boljše od nagrajene, brez slehernega poizkusa, dokazati svojo sodbo ali ovreči oceno, ki jo je izreklo pet zrelih mož, ki so bili vredni zaupanja mestne občine, oziroma organizacij, kakršni sta PEN-klub in Društvo književnikov. Ali je to resno? Ali si je možno misliti, da naj bi se usoda slovenske kulture reševala s takim nezrelim početjem?

Ravno tak je seveda člankarjev način pri obravnavi nagrajene pesniške zbirke, samo da je tukaj njegova malomarna neresnost še očitnejša. Moti ga, da je bila nagrajena zbirka, nagrajena že lansko leto pri banovini, in trdi, da je izmed štirih lanskih pomembnih zbirk „najslabša“. „Kako, da ni nagrade dobila n. pr. Vida Tauferjeva za svoje čudovite „Veje v vetru“, se vprašuje in nadaljuje: „Grudnovi zbirko po vrednosti daleč prekašajo pesmi Boža Voduška (Odčarani svet) in „Prve podobe“ Jožeta Kastelica, nakar pridene še eno, dve neokusnosti o Kastelčevi bolezni in Grudnovi „rejenosti“, ki ju ne bom ponavljal, dasi sta zelo značilni za visoki ton tega reševalca slovenske kulture. Vse to ga moti, ne moti ga pa pri tem ne to, da je tudi Tauferjeva lansko leto že prejela banovinsko nagrado, ne to, da je Kastelčeva zbirka izšla v začetku tekočega leta in da torej sploh ne šteje med dela, ki so prihajala glede nagrade za leto 1939. v poštev. In ne moti ga, da tudi tu ni opaziti v njegovi polemiki, v njegovem boju za usodo slovenske kulture, če ne sploh narodnosti, nobene potrebe po kakšnem dokazu ali vsaj dokazovanju. Zopet se vprašujem, v kakšnem človeku more živeti tako preprosta in brezbrizna predstava o čuvanju najvišjega, kar narod premore?

Še nazornejša je ta člankarjeva z najmanjšim zadovoljna metoda pri obravnavanju tendenčnosti, ali z njegovo besedo: propagandnosti „Požganice“. Ne gre mi samo za igro, ki si jo dovoljuje z besedama tendenca in propaganda. S poudarjanjem druge skuša namreč potegniti dobro pripovedniško delo Prežihovega Voranca v politični metež naših dni. Toda niti za to svojo označitev Požganice kot propagandnega dela ne skuša podati ne pred samim seboj niti pred javnostjo nobene utemeljitve. Edino, s čimer jo skuša podpreti je trditev, ki vsebuje tale znameniti logični salto-mortale: „Da spada to delo v propagandno literaturo, nam jamči tudi osebnost in preteklost njegovega pisca, nekdanjega poverjenika komiterne za Jugoslavijo“. Torej: Goethejeva dela morajo biti framasonsko propagandna, zakaj bil je mason in Tavčarjevo „Cvetje v jeseni“ mora biti svobodomiselno propagandno, za to jamči osebnost in preteklost njegovega pisca, aktivnega predsednika slovenske liberalne stranke. Ali velja ta logika tudi za Ivana Cankarja, ki ga cela vrsta katoliških piscev skuša postaviti v katoliški tabor, kljub temu, da je bil organiziran socialist? Slovenski dom jih s svojim udarnim dokazom postavlja na laž.

Rad bi šel molče mimo vseh teh burk in norčij, če ne bi pisec, ki jih uganja, sredi tega blebetanja napenjal š tule in se pri vsej svoji neznatnosti postavljal v pozo človeka, ki ga skrbi usoda naroda in kakor sem že dejal, malodane usoda zapadne civilizacije v naši zemlji. Vprašam: ali je tako početje odgovorno? Ali sme nekdo, ki trdi, da ga skrbe tako velike stvari, take stvari zagovarjati in braniti na tak, bogme, da pobalinski način? Ali ni nasprotno res, da se to pravi velike stvari našega življenja omalovaževati

in kratkomalo skrniti? Ali ne bi človek, ki se zaveda vse odgovornosti pri takem poslu, zbral vseh svojih umskih moči in z vsemi možnimi dokazi skušal odpreti ljudem in javnosti oči, če bi se — recimo — preveril, da je razsodišče vede ali nevede zagrešilo tako tehtno estetsko in celo politično napako? Vsega tega člankar v Slovenskem domu ni ne storil niti ne poizkusil, dasi hoče vzbuditi videz čuvarja slovenske kulture in usode. Torej vse samo videz, samo gesta. In kaj je resnično za njima? Kakšna je nemaskirana podoba njegovega ogorčenja in rešenjstva?

Evo je, v osrednjih in poglobitnih besedah vsega članka, zaradi katerih je bil napisan: „Taka podelitev mestnih nagrad daje povoda tudi za prubitje pomislekov proti dvema članoma razsodišča, ki je te nagrade delilo. Prvi je g. Josip Vidmar... drugi... g. Borko“. Za obema imenoma sledi dolga vrsta grehov, za mojim nekoliko daljša, in njih jedro je levičarstvo, komunizem in vse, kar je danes v tej zemlji državljani najhujši in najnevarnejši očitke. To je nemaskirana podoba člankarjeve skrbi za kulturo in za slovenstvo. Njeno ime je denunciacija.

Jasno, da se ne bom zagovarjal zoper njo. Le v potrdilo svojega spoznanja o članku in njegovem avtorju še naslednje. O tem njegovem zvrčanju „krivde“ za razsodbo o književni nagradi na g. Borka in name mora biti vsakomur očitna ona brezsrčna in brezbrizna lahkoumnost, ki je značilna za ves njegov način. Zakaj poleg naju dveh so bili v razsodišču trije zastopniki občine prof. Stelè, inšpektor Kranjc in inšpektor Wester. Kakšno luč meče člankar na te tri kulturne delavce, če sva jih do končne razsodbe lahko pripravila midva s tovarišem Borkom? Toda to ni člankarju nič mar. Slep in nestrpen je pograbil ugodno priliko, da je dal duška globoki potrebi svoje nature — denunciaciji. Kaj zato, če je nekaj zadelo tudi imenovane tri in naposled celo predsednika občine. Kaj zato; člankar je denunciral in si olajšal srce, čeprav je pri tem že docela odvrnil zadnji ostanek videza, s katerim se je spočetka še prikrival, namreč geste, da rešuje važno vprašanje „s kulturnega in slovenskega stališča“.

Res ima tudi denuncianstvo svoje zagovornike in pristaše, ki trdijo, da je ovanje državljanska dolžnost, da, celo krepost. Dasi ne štejem mednje, sem voljan stopiti ta strahetni korak navzdol in jim na videz nekako pritegniti. Prav, morda je denunciantstvo za koga krepost, a gotovo ne za človeka, ki piše. Za pisatelja in za žurnalista nikoli. A če bi vendarle imel neskončno tehtne razloge za tak nastop proti nekemu, bi ga obtožil, ne pa denunciral. Obtožil bi nekoga v imenu kulture in slovenstva, za katerega se skiva člankar v Slov. domu, javno in s podpisom.

In tako zdaj v imenu časti, ki je bistven del kulture in upam, da tudi slovenstva, javno in s podpisem obtožujem člankarja v Slovenskem domu ne samo nečastnega dejanja, pod krinko skrbi za slovenstvo in kulturo, torej podlega kulturnega svetohlinstva in opozarjam našo javnost, ki ima še nekaj čuta za čast na to strahopetno in podlo ravnanje, ki v resnici uničuje tisto, za kar trdi, da se bori. Opozarjam javnost na zarodek te nove odvratne miselnosti in morale, ki ni ne krščanska ne preprosto častna in ki more prinesiti v naše življenje strahotno razdejanje in opustošenje, če se pravi čas ne zajezi. Prav tako opozarjam tiste, ki dajejo svoj list na razpolago takemu pisanju, in jih s tem javno obtožujem s svojim podpisom.

Josip Vidmar.

Slovenci in politika

Čas, v katerem smo se znašli, meče svoj temačni soj tudi na slovensko vprašanje. Kako se je zadnja leta poglobilo in seglo prav do temeljev vsega našega življenja, kako se je še izostrilo te zadnje mesece, ko se čez ves svet razvnamajo novi boji. To je razdobje, v katerem se je vse gibanje neizmerno pospešilo in so se vse sile, ki se za kaj bijejo v tem svetu, z orožjem ali drugače strastno pognale v boj v zavesti, da utegne biti zdaj odločilni trenutek.